

ANALÝZA A INTERPRETACE PAVLOVY SOTERIOLOGIE

Ladislav Tichý – Dominik Opatrný (eds.), *Apoštol Pavel a Písmo. Sborník z konference Vydala Univerzita Palackého v Olomouci 2009, 224 stran, ISBN 978-80-244-2465-1.*

Sborník ze stejnojmenné konference, která se v Olomouci konala v roce 2009, upoutá na první pohled svou graficky dobře řešenou obálkou, z níž nás svým podmanivým pohledem zaujme apoštol Pavel na reprodukci fresky z kostela sv. Kosmy a Damiána v Římě. Ještě více zaujme svým obsahem. Uznáme-li, že dějiny nejstaršího apoštolova působení patří ještě bezprostředně k tématu, potom jde o sborník dobře soustředěný na dané téma. Páteří jeho vnitřní stavby je analýza a interpretace Pavlovy soteriologie, kterou se obírá téměř polovina příspěvků.

J. Brož na výkladu Ř 9,30–10,10 ukazuje, že *telos nomoy* znamená v Ř 10,4 „smysl“, „cíl“, „účel“ nebo „důsledek“ (srv. Ř 6,21–22) zákona ve smyslu jeho teleologie, jeho eschatologického cíle. O konci se tu mluví především jako o naplnění a dovršení toho, čeho se zákon týká (srv. *nomos dikaiosynés* v Ř 9,31), nikoli jako o zániku. Víra tak není negací zákona, ale cílem, který cestu zákona převyšuje. Jejich vztah tu není určen právně, ale z hlediska Božího jednání v dějinách. – Stejně oblasti Pavlovy teologie se týká příspěvek L. Tichého „*Diathéké* u apoštola Pavla“. Pavel chápal řecký výraz *diathéké* především tak jako Septuaginta, kde jde o překlad hebrejského výrazu *b'rit* – smlouva, který se užívá pro sinajskou smlouvu a který Pavel používá i pro nové a rozhodující vyjádření Boží vůle – pro smlouvu novou (*kainé diathéké*) v Kristově smrti. Ani v tomto případě není nová smlouva protikladem staré, ale jejím převýšením. – Jistou paralelitu vzájemného vztahu Písma a křesťanského evangelia odhaluje M. P. Matějka pečlivou analýzou Pavlových citátů z proroctví Izaiášova („Pavlovská reinterpretace izaiášovských textů v listu Římanům“), v nichž odhaluje, vlastní reinterpretací zdůrazňuje a na Krista vztahuje výroky o Božím lidu, který je držen Boží věrností. (V této souvislosti odkazují na podobnou starší studii J. B. Součka k tomuto tématu v jeho širším rámci „Izrael a církev v myšlení apoštola Pavla“ – 1971, naposled v: *týž, Teologické a exegetické studie*, Praha 2002, s. 174–184.) – L. Heryán pojednává o dalším výrazu Pavlovské soteriologie v příspěvku nazvaném „Smíření jako křesťanský paradox u apoštola Pavla“, který je věcně obsažen již v některých příběžích a podobenstvích evangelíí. Připomíná zejména jeho paradoxní charakter tak, jak jej většinou pomoci slovesa *katallassó* ve svém pojetí záchrany člověka užívá apoštol Pavel: Iniciátorem smíření je Bůh sám („smířil nás sám se sebou“ – 2K 5,18), který tak vytváří novou situaci, nové stvoření. – Z hlediska kompozice a vnitřní stavby příslušného oddílu se soteriologickému konceptu smíření věnuje P. Větrovec v příspěvku „2K 5,11–21 – paradoxní pavlovská soteriologie“. Dotýká se také diskuse o vztahu mezi výroky o smíření a obrazem smířící oběti, v níž se v posledním čtvrtstoletí začalo mezi oběma pojmy přesně rozlišovat, při čemž „smíření“, jak se o něm mluví v 2K 5,19, byl především pojem z helénistické politiky, kdy silnější strana mohla slabší nabídnout místo konfliktu smír. Přeneseme-li

to na Pavlovo myšlení, je pochopitelné, že Pavel se mohl pokládat za posla, který v zastoupení silnější Boží strany nabídku smíření přináší (2K 5,18–20). – Smíření oběti se věnuje příspěvek J. Roskovce: „Kristova smírná oběť podle Ř 3,25“. Podkladem je tu však řecký termín *hilastérion*, v ekumenickém překladu „smíření oběť“. K ní je v Ř 3,24–25 jakožto prostředník „vykoupení“ přirovnán Ježíš, který přináší odpuštění hříchů a skrze něhož se tak zjevuje Boží spravedlnost (opět bychom mohli povědět: konec, cíl Boží spravedlnosti). Autorovi jde o to, v jaké konkrétní souvislosti je tento termín užit. V Žd 9,5 je *hilastérion* příkrov schrány smlouvy – *kipporet*. Od stejného kořene (hebr. *k-p-r*) je odvozen název židovského „Dne smíření“, i když příkrov při něm hrál jen druhotnou roli (byl pokropen krví oběti) a jeho rituál smysl přirovnání Ježíšovy smrti k příkrovu schrány nijak neobjasňuje. V každém případě jde o nějaký prostředek k překonání následků lidské viny a selhání, který je základnější, elementárnější než kult. Autor tu z nedostatku českého pojmu mluví o expiaci. K osvětlení širšího sémantického pole pojmu *hilastérion* připomíná užití jeho praktického ekvivalentu (*exilaskomai*) v 4Mak 17–22, kde krev mučedníků byla „smířením“ a zachránila život Izraele. Argumentace ve prospěch *hilastéria* coby základního skutku Božího slitování je podepřena výrokem z Lv 17,11 o soteriologické funkci krve obětí. V této souvislosti je označení Ježíšovy smrti jako *hilastérion* srozumitelné a odpovídá ostatním soteriologickým metaforám. – P. Cimala ve stati „Svoboda jako soteriologická metafora v listu Galatským“ analýzou výroků o svobodě (*eleutheria*) v Ga 2–5 dokládá, že jde o metaforické vyjádření zkušenosti víry s přímým přístupem k Bohu, který jinak vyjadřují výroky o synovství Božím. Metaforu chápe v souladu v pojetím P. Ricoeura a jiných jako výraz nové, ne-běžné skutečnosti, který vytváří nový význam. Nejde tedy o nahraditelnou ozdobu řeči, nejde „jen“ o metaforu. – Na závěr první části a jako most k části druhé uvádím inspirativní příspěvek biskupa D. Duky, který v době konference ještě nebyl arcibiskupem pražským a primasem českým, „Svatý Pavel – apoštol pohanů či národů?“. Připomíná v něm, že misijní projekt a teologická reflexe apoštola Pavla byla rozhodujícím krokem k inkulturaci víry v Hospodina v tehdejší pohanském světě, v němž překonala hranice mezi obřezanými a neobřezanými, Židem a Řekem (Ga 2,7) tak, jako již v Gn 22,18 je skrze Abrahamovo potomstvo (Pavel: potomka) zaslíbeno požehnání všem národům (*gójim*). Konkrétní kroky této inkulturace jsou: užití Septuaginty, zvěstování v řečtině, navázání na obhajobu monoteismu v deuterokanonických knihách, zejména knize Moudrosti, překonání duality tělo x duše, kdy duchovní tělo neznamená tělo nehmotné, ale tělo vedené Božím duchem, a konečně zdůvodnění křtu jako „obřízky srdce“, které obřízku nahradilo.

Druhou skupinu tvoří příspěvky, které se týkají předpokladů a důsledků Pavlovy teologie. M. Ryšková se ve své stati „Prorocký fenomén a tradice Ježíšových slov v listech apoštola Pavla“ obírá vztahem Pavlova zvěstování, které Pavel chápal jako vzkazy vzkříšeného Pána, k tradicím Ježíšových slov a tradicím o Ježíšovi, které zřejmě prorocky aplikoval a interpretoval. Dokládá to exegezi 1Te 4,15nn. – O. Svoboda v příspěvku „Pozdrav ‚milost a pokoj‘ jako hermeneu-

tický klíč k Pavlově interpretaci starozákonních prorocství“ ukazuje, jak „milost“ a „pokoje“ – pojmy spojené pro Izrael se zaslíbenou zemí a později s konečným královstvím Mesiáše, spojil Pavel s dílem Krista a v Ef 2,14 se vtělením pokoje stal Kristus sám. – Ohlas Pavlova díla v novozákonním kánonu popisuje Jiří Mrázek ve svém příspěvku „Pavel po Pavlovi“: od Jakubovy epištoly, která zřejmě není přímou polemikou s Pavlem, přes Matoušovo evangelium, které klade důraz na to, aby praxe víry odpovídala milosrdenství nebeského Otce, I. epištoly Petrovy, která Pavla, zejména v otázce vztahu ke státní moci reinterpretuje a koriguje, až ke Zjevení, kde odsouzení těch, kdo jedí maso obětované modlám, může být přímou polemikou proti 1K 8. – D. Opatrný zasazuje Pavlovu misií do širší souvislosti a ptá se, kdo byli další možní šířitelé křesťanství v Malé Asii („Apoštol Pavel a problematika šíření křesťanství v Malé Asii“). – G. I. Vlčková („Pavel jako „Hospodinův služebník““) sleduje, jak je v knize Skutků i v Pavlových listech Pavel stylizován do postavy „služebníka Hospodinova“ z knihy Izaiáše proroka. – J. Lukeš („Pavel v progymnasmatech *Skutků Pavla a Thekly*) sleduje, jak jsou v apokryfních Skutcích Pavlových uplatňována pravidla známá z tehdejších rétorických cvičení. – J. A. Dus („Apoštol Pavel v listech Ignatia Antiochijského“) zkoumá, proč Ignatios necituje z Pavlových epištol přímo, i když se o něm zmiňuje a jeho listy znal, jak to vyplývá z mnoha narážek na jejich text. Důvodem je zřejmě vědomí přímého spojení s živým Kristem, které je mu nad všechny záznamy.

Větší část zveřejněných prací by dobře obstála i v mezinárodních publikacích a sborník s příspěvky většinou mladších autorů je tak radostným dokladem rozvíjející se novozákonní biblistiky v našem duchovně vyprahlém a přitom hledajícím prostředí.

Petr Pokorný

PROUD NEBO PRAMĚNKY?

Jaroslav Vokoun. *Postkritický proud v současné angloamerické teologii*, Praha: Vyšehrad, 2009, 299 stran.

Českokobudějovický teolog Jaroslav Vokoun přispěl koncem minulého roku významným způsobem k rozhovoru o budoucnosti křesťanské teologie u nás i ve světě. Jeho text se z větší části zabývá rozborem díla některých předních angloamerických teologů a svými hloubkovými sondami tak vhodně doplňuje nedávno vydanou Mackovu publikaci *Novější angloamerická teologie* (Praha: Kalich, 2008). Autorovi však zdaleka nejde jen o teologické portréty některých představitelů toho, co nazývá „postkritickým proudem“ v této jazykové oblasti, ale o současnou systematickou či ekumenickou teologii vůbec. Navazuje přitom na své předchozí texty, především